

FRÅN MILJÖPROGRAM TILL MILJÖHANDLINGSPROGRAM FÖR EXPLOATERINGSKONTORET

Miljöprogram 2016 - 2019

- Stockholms miljöprogram 2016-2019 har sex inriktningsmål och 29 detaljerade delmål för miljö.

De sex inriktningsmålen är:

1. Hållbar energianvändning
2. Miljöanpassade transporter
3. Hållbar mark- och vattenanvändning
4. Resurseffektiva kretslopp
5. Giftfritt Stockholm
6. Sund inomhusmiljö

Stockholms
stad

Utgångspunkter för exploateringskontorets miljöhandlingsprogram

- **Syftet med miljöhandlingsprogrammet för exploateringskontoret är att säkerställa att kontorets arbete bedrivs i enlighet med miljöprogrammet**
  - Vid miljöprogramsperiodens slut ska exploateringskontorets arbete ha bidragit till att miljöprogrammets intentioner är uppfyllda.
- **Miljöprogrammet omfattar totalt 6 huvudmål, 30 delmål och 40 indikatorer**
  - 5 huvudmål och 17 delmål relaterar till exploateringsnämndens verksamhet
  - Exploateringsnämnden är samordningsansvarig för stadens uppföljning av tre delmål
- **Miljöhandlingsprogrammet för exploateringskontoret :**
  - Innehåller olika förslag till åtgärder som bedöms bidra till att nå delmålen.
  - Utgår från de miljömål som har relevans för exploateringsnämndens verksamhet och de miljömål där exploateringsnämnden har huvudansvaret för uppföljning av miljömål i miljöprogram 2016-2019.
  - Avser hela miljöprogramsperioden 2016-2019.
  - Ska stämmas av varje år i samband med verksamhetsberättelse.

Huvudmål: 1 Hållbar Energi

Delmål:

- 1.1 Staden ska verka för att utsläppen av växthusgaser minskar till högst 2,3 ton per invånare till år 2020
- 1.4 För nyproducerad byggnad, på av staden markanvisad fastighet, ska energianvändningen vara högst 55 kWh/m² och år – med mål att nå 45 kWh/m² och år

Delmål: 1.1. Staden ska verka för att utsläpp av växthusgaser minskar till högst 2.3 ton per invånare till år 2020

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK egna transporter sker primärt med kollektivtrafik, gång och cykel	ExplK ska kommunicera den nyligen reviderade resepolitiken.
Minska användningen av fossila bränslen i ExplK entreprenadarbeten.	ExplK bistår det pågående arbetet på TK med de gemensamma miljökraven avseende komplettering med "klimatkrav" för entreprenad-upphandlingar. Uppdatera ExplK kravställande och rutiner.
ExplK visar på möjligheten att nå lägre energi-användning än 55 kWh/m ² och år med sikte på 45 kWh/m ² och år	<ul style="list-style-type: none"> • ExplK ska i miljöprofilprojekt Norra Djurgårdsstaden (NDS) utmana och testa förutsättningarna att nå 45 kWh/m² och längre. • ExplK ska i markanvisnings-tävlingar om kvalitet sträva efter att stadens krav på 55 kWh/m² underskrids • ExplK ska genom uppföljning, goda exempel och omvärlds-bevakning utvärdera förutsättningarna för bredare implementering när miljöprogrammet löpt ut.

Delmål: 1.4 För nyproducerad byggnad, på en av stadens markanvisad fastighet, ska energianvändningen vara högst 55kWh/m² och år

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Ställa krav på byggherrar att nyproducerade byggnader, på av staden markanvisad fastighet, ska ha energianvändning på högst 55 kWh/m ² och år	<ul style="list-style-type: none"> • Ställa krav på byggherrar i avtal och följa upp efterlevnad. • Ta in energimålen i samlat miljökravdokument för Byggherrar* • Öka motivation och kunskap genom erfarenhetsutbyte i bl.a. dialog med branschens aktörer

* Alla miljömål som enligt miljöprogrammet ska vara styrande för byggherrarnas genomförande samlas i ett gemensamt pm – s.k. miljökravdokument för att tydliggöra och underlätta styrning och uppföljning

Huvudmål: 2 Miljöanpassade transporter

Delmål*:

- 2.1 Biltrafiken ska minska
- 2.2 Stockholm ska ha frisk luft
- 2.3 Trafikbullret ska minska
- 2.4 Stadens gator ska bli mer attraktiva gång- och vistelsemiljöer
- 2.5 Fossil energi i transportsektorn ska minska

* Miljöprogrammets förslag till åtgärder innebär att ExplK behöver arbeta med målet även om exploateringsnämnden inte är utpekad i alla mål.

Delmål: 2.1 Biltrafiken ska minska

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Planera för p-platser med målsättning att stödja gång- cykel och kollektivtrafikresande	<ul style="list-style-type: none"> • Tillämpa projektspecifika och gröna p-tal genom kravställande och uppföljning i ÖK om exploatering. • Implementera rutin i kvalitetssystem för kravställande och uppföljning • Ta in gröna p-tal i samlat miljökravsdokument för Byggherrar*
Planera för att prioritera kollektivtrafik, gång- och cykel	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla rutin/vägledning för hur framkomlighetsstrategin, gångplan och cykelplan tillämpas i projekt på ExplK. • Ta tillvara erfarenheterna från arbete i NDS med mobilitetsindex.

* Alla miljömål som enligt miljöprogrammet ska vara styrande för byggherrarnas genomförande samlas i ett gemensamt pm – s.k. miljökravsdokument för att tydliggöra och underlätta styrning och uppföljning

FORTSÄTTNING - Delmål: 2.1 Biltrafiken ska minska

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Planera för ICT* som stöd för att bl.a. minimera transporter	<ul style="list-style-type: none"> • Ta tillvara och sprid erfarenheterna från forsknings- och innovationsprojekt, som tex CESC**, Optimas *** etc. • Utveckla rutin och vägledning för hur vi ska planera för ICT* i våra exploateringsprojekt. • Utifrån stadens projekt "Smart och uppkopplad stad" testa, demonstrera och lära om ICT*
Ge förutsättningar för att använda vattenvägar för transporter i vattennära projekt	<ul style="list-style-type: none"> • I vattennära projekt – förbereda för och/eller utreda för angöringspunkter för pendeltrafik • Utreda möjlighet till masstransporter på vatten i vattennära projekt • Ta tillvara erfarenheter från NDS-klimatprojekt om sjötransporter för massor som startas under 2016.

* ICT=Information and communications technology

**CESC=Center for Sustainable Communication – ett forskningscenter på KTH som är finansierat av Vinnova

*** Optimass - nationell plattform om jord och bergmaterial.

I projektet Optimass utvecklas verktyg och lösningar för effektivare hantering av jord- och bergmaterial i samhällsbyggandet

Delmål: 2.3 Trafikbullret utomhus minskar och luftkvaliteten förbättras

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Planera in åtgärder som medverkar till att dämpa buller	<ul style="list-style-type: none"> • Implementera rutiner och stöd på ExplK för att tillämpa ekosystemtjänster i projekt – bl.a. för att minska trafikbuller i olika miljöer
Planera för bra bygglogistik i projekt som innebär mycket logistik och samordning i genomförandet	<ul style="list-style-type: none"> • Ta fram strategi och vägledning för planering och genomförande av åtgärder för bygglogistik. Använd NDS erfarenheter

Delmål: 2.4 Stadens gator ska bli mer attraktiva gång och vistelsemiljöer

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Planera för gator som är attraktiva gång och vistelsemiljöer	<ul style="list-style-type: none"> • Ta fram rutin och vägledning för tillämpning av "Gata Stockholm" när den är antagen. • Hantera dagvatten som ett attraktivt element i staden – enligt dagvattenstrategin.

Delmål 2.5 Fossil energi i transportsektorn ska minska

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Exploateringskontoret ska medverka till att erbjuda mark för drivmedelsstationer för förnybar energi.	Inventera möjliga platser i dialog med miljöförvaltningen.
Planera för att underlätta elbilsanvändning	Ta fram vägledning för laddstolpar

Huvudmål: 3.0 Hållbar mark- och vattenanvändning

Delmål*:

- 3.1 Sårbarheter i stadsmiljön till följd av ett klimat i förändring ska förebyggas
- 3.2 God status ska uppnås i stadens alla vattenförekomster
- 3.3 Stadens vattenområden ska stärkas och utvecklas för både rekreation och biologisk mångfald
- 3.4 Vid stadsutveckling ska ekosystemtjänster främjas för att bidra till en god livsmiljö
- 3.5 Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald
- 3.6 Stockholmarna skall ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden
- 3.7 Varje stadsdel ska planeras för god stadsmiljö

* Miljöprogrammets förslag till åtgärder innebär att ExplK behöver jobba med målet även om ExplK inte är utpekad i alla mål.

Delmål: 3.1 Sårbarheter i stadsmiljön till följd av ett klimat i förändring ska förebyggas

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Planera med hänsyn till klimatförändringar	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla vägledningar och rutiner som stödjer ExplK att ta hänsyn till översvämningsrisker i alla projekt • Söka klimatinvesteringspengar – för klimatanpassning. • Öka kunskapen om att planera med hänsyn till klimatförändringar.
Värmeböljors negativa effekter på människors hälsa ska minimeras genom en ökad användning av stadsgrönska samt en genomtänkt stadsplanering.	Öka kunskapen om hur risken för värmeböljor bör hanteras i exploateringsprojekt.

Delmål: 3.2 God status ska uppnås i stadens vattenförekomster

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Exploateringskontorets arbete ska bidra till att staden uppnår miljö kvalitetsnormerna i stadens vattenförekomster	<ul style="list-style-type: none"> • Delta i stadens arbete med åtgärdsprogram för stadens vattenförekomster och bidra till genomförande av åtgärder i lokala åtgärdsprogram.
Planera för att exploateringsprojekt inte medverkar till att MKN överskrids	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla rutiner för ExplK arbete med dagvatten • Ta med kommande riktlinjer för dagvattenhantering på kvartersmark i samlat miljökravsdokument för Byggherrar*

* Alla miljömål som enligt miljöprogrammet ska vara styrande för byggherrarnas genomförande samlas i ett gemensamt pm – s.k. miljökravsdokument för att tydliggöra och underlätta styrning och uppföljning

3.3: Stadens vattenområden ska stärkas och utvecklas för både rekreation och biologisk mångfald

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK ska planera för att ta tillvara och utveckla vattenområdenas kvaliteter för rekreation i vattennära projekt.	<ul style="list-style-type: none"> • ExplK utreder promenadstråk längs stränder och kajer i exploateringsprojekt. • Se även åtgärder under 3.4

Delmål: 3.4 Vid stadsutveckling ska ekosystemtjänster främjas för att bidra till en god livsmiljö

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Exploateringskontoret ska planera för ekosystemtjänster	<ul style="list-style-type: none"> • Öka och sprida kunskap om ekosystemtjänster (från bl.a. c/o City och andra projekt om ekosystemtjänster). • ExplK använder verktyg (som t.ex. c/o City planeringsmodell) för att planera med ekosystemtjänster. • Öka kunskapen om hur de gröna åtgärder som ExplK planerar och bygger fungerar kvalitativt och kvantitativt för brukarna • ExplK använder grönytefaktor för kvartersmark som hjälpmedel i nyexploatering
Planera med hänsyn till biologisk mångfald*	Utveckla tillämpbarheten av ekologiutredningar/naturvärdesinventeringar för att bättre använda åtgärder för biologisk mångfald*

*Biologisk mångfald - är livsmiljöer eller ekologiska samband som i sig inte är ekosystemtjänster - men dessa utgör stöd och förutsättningar för växt- och djurarter som levererar reglerande eller kulturella tjänster.

Delmål 3.5 Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK ska göra relevant grönytekompensation vid ianspråktagande av mark i områden med ekologiska och rekreativa värden.	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla och tydligöra rutinerna för arbete med grönkompensation

Delmål: 3.6 Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK ska planera för att stockholmarna ska ha nära till bra parker och naturområden när staden växer	<ul style="list-style-type: none"> • Planering av parker i stadsutvecklingsprojekt sker utifrån de 19 parkkvaliteter som är viktiga för stockholmarna • Utveckla rutiner/verktyg som stöd för planering och genomförande av parkprojekt i stadsutvecklingsprojekt

Huvudmål: 4 Resurseffektiva kretslopp

Delmål:

4.1 Stadens verksamheter ska förebygga uppkomsten av avfall

4.2 Avfall som uppkommer ska tas om hand resurseffektivt

4.3 Farligt avfall ska inte förekomma i hushållssoporna

Delmål: 4.1 Stadens verksamheter ska förebygga uppkomst av avfall

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK ska utveckla strategi för masshantering för att hushålla med schaktmassor	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla vägledning och kravställande för att minimera masstransporter. • Ta tillvara och sprid erfarenheterna från forsknings- och innovationsprojekt kopplade till masshantering.
ExplK ska sträva efter högt återbruk av kontorsmöbler	ExplK använder Stocket (dvs. Blocket) som utvecklats inom staden.
ExplK egna avfall sorteras	Motivera medarbetarna till ökad sortering av egna avfallet. Förbättra sortering av kontorets matavfall och förpackningar.

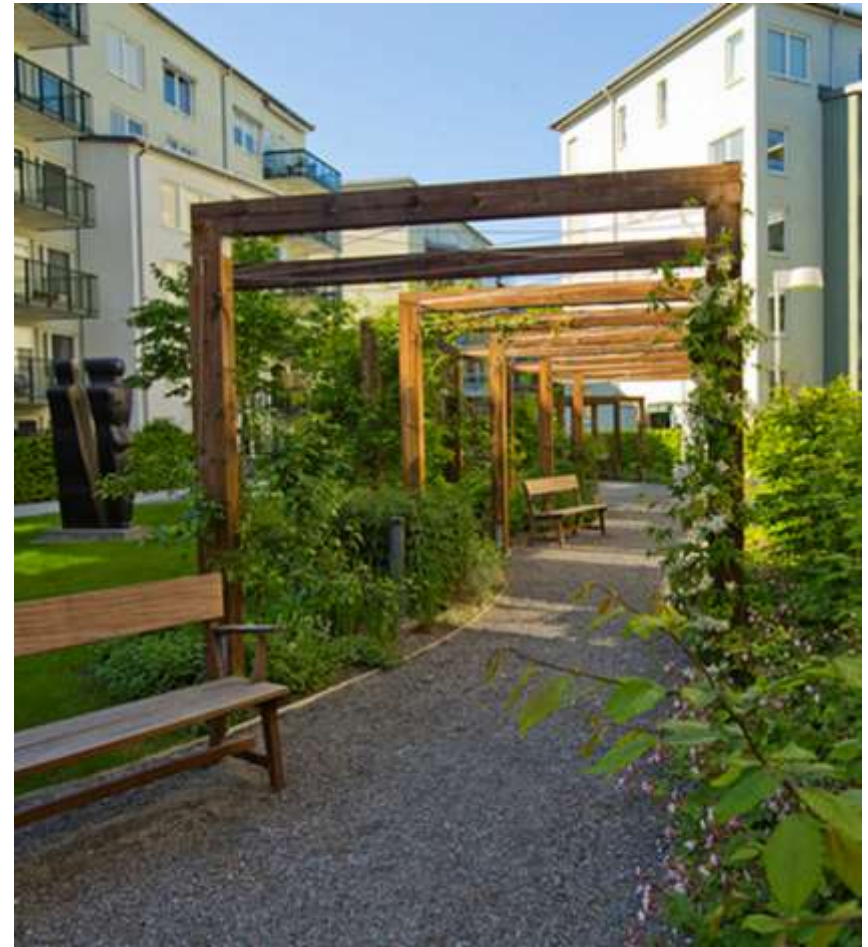
Delmål: 4.2 Avfall som uppkommer ska tas hand om resurseffektivt

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK ska planera för effektiva och hållbara avfallssystem i exploateringsprojekt	Öka kunskapen om god planering av hållbar avfallshantering (exempelvis sopsugssystem, åvs, återbruk). Ta tillvara erfarenheterna från NDS.

Huvudmål: 5 Giftfritt Stockholm

Delmål:

- 5.2 Innehållet av miljö- och hälsofarliga ämnen i upphandlade varor och tjänster ska minska
- 5.3 Användningen av bygg- och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska
- 5.4 Stadens användning av kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen ska minska

Delmål: 5.3 Användningen av bygg och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
ExplK ska minska användningen av bygg och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen	<p>Fortsätta arbetet med BVB.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utveckla tillämpningen av BVB till att successivt omfatta alla nya projekt och att loggböcker över material överförs till anläggningsägaren i staden. • Se över handböcker och styrdokument så att de överensstämmer med stadens krav om BVB • Utbildningsinsatser internt och mot leverantörer och entreprenörer • Ta med krav på användning av system för materialval i samlat miljökravsdokument för Byggherrar*

* Alla miljömål som enligt miljöprogrammet ska vara styrande för byggherrarnas genomförande samlas i ett gemensamt pm – s.k. miljökravsdokument för att tydliggöra och underlätta styrning och uppföljning

Delmål: 5.4 Stadens användning av kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen ska minska
Delmål: 5.2 Innehållet av miljö- och hälsofarliga ämnen i upphandlade varor och tjänster ska minska

Vad gör ExplK för att nå målet?	Hur gör ExplK för att nå målet?
Exploateringskontoret ska minska användningen av miljö- och hälsofarliga ämnen (innehållande utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen) i kontorets entreprenadarbeten.	<ul style="list-style-type: none"> • Ställa krav vid upphandling av entreprenader avseende de kemikalier som används i entreprenaden. • Utveckla rutiner för uppföljning av ställda krav avseende kemikalier som används i entreprenaden.

Miljöprogram 2016-2019 - För ett hållbart växande Stockholm

Vad gör ExplK för att nå miljöprogrammets mål?	Hur gör ExplK för att nå målen?
Förbättrar arbetssätt och metoder för att styra och följa upp ExplK arbete utifrån miljömålen	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla och implementera verktyg för att effektivisera och kvalitetssäkra insamling och analys av miljödata. Ta tillvara erfarenheterna av NDS arbete med uppföljning och utveckling av hållbarhetsportal.
Öka kunskap internt och externt om stadens visioner och mål och hur ExplK tillsammans med andra aktörer kan driva och utveckla arbetet i exploateringsprojekt	<ul style="list-style-type: none"> • Använda nätverk för att stödja och utveckla exploateringsarbetet • Bygga kunskap i dialog med berörda aktörer
Utveckla exploateringskontorets innovationsförmåga	<ul style="list-style-type: none"> • Genom att använda miljöprogrammets och NDS utmaningar som fallstudier i Vinnovaprojekt "Innovationsplattform Hållbara Stockholm" utvecklas processer och verktyg som ökar ExplK innovationsförmåga

Uppföljning av mål där exploateringsnämnden är samordningsansvarig

Mål där ExplK ansvarar för stadens samlade uppföljning av målet	Indikator	Hur sker uppföljningen
1.4 FÖR NYPRODUCERAD BYGGNAD, PÅ AV STADEN MARKANVISAD FASTIGHET, SKA ENERGIANVÄNDNINGEN VARA HÖGST 55 KWH/M2 OCH ÅR	Energianvändning i nyproducerade byggnader (kWh/m2 och år)	Uppföljning av projekt vid tre tillfällen under exploateringsprojektet – två uppföljningar av beräknad energianvändning och en slutlig av uppmätt energianvändning. Uppmätta värden för kraven från 2012 finns tidigast ca 2020.
3.3 STADENS VATTENOMRÅDEN SKA STÄRKAS OCH UTVECKLAS FÖR BÅDE REKREATION OCH BIOLOGISK MÅNGFALD	Andel badplatser med bra badvattenkvalitet	Mäta andel badplatser med bra badvattenkvalitet tillsammans med miljöförvaltningen. Metod ska utvecklas
5.3 ANVÄNDNINGEN AV BYGG- OCH ANLÄGGNINGSVAROR SOM INNEHÅLLER MILJÖ- OCH HÄLSOFARLIGA ÄMNEN SKA MINSKA	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system	Mäta andel anläggningsentreprenader som använder BVB eller jämförligt system. Metod ska utvecklas

Uppföljning av mål där exploateringsnämnden har genomförandeansvar

Mål där ExplK behöver uppföljning – för egenkontroll respektive för inrapportering av uppgifter till uppföljningsansvarige	Indikator	Hur sker uppföljningen
Delmål 2.1 Biltrafiken ska minska	Andel överenskommelser med bestämmelser om gröna p-tal	Utfall kan tidigast bli ca 2018/2019
Delmål 3.2 God status ska uppnås i stadens vattenförekomster	Andel överenskommelser riktlinjer för dagvattenhantering på kvartersmark som klarar riktlinjerna	Metod ska utvecklas
Delmål 3.4 Vid stadsutveckling ska ekosystemtjänster främjas för att bidra till en god livsmiljö	<ul style="list-style-type: none"> • Andel markanvisningar mark där grönytefaktor för kvartersmark är ett krav. • Andel överenskommelser med krav om GYF för kvartersmark som klarar kravnivån 	Metod ska utvecklas
Delmål 3.5 Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald	Andel exploateringsprojekt som gör relevant grönytekomensation vid ianspråktagande av mark i områden med ekologiska och rekreativa värden	Metod ska förbättras och utvecklas
Delmål 5.3 Användningen av bygg och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska	Andel byggherrar som redovisar att de har haft kontroll och dokumentation av byggmaterial	Metod ska utvecklas
Delmål 5.3 Användningen av bygg och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska	Indikator utvecklas	Metod ska utvecklas

Uppföljning - generellt av miljöhandlingsprogrammet

Generell uppföljning av miljöhandlingsprogrammet och de mål där exploateringsnämnden har ett genomförandeansvar

Uppföljning av miljöhandlingsprogrammet görs årligen i samband med verksamhetsberättelsen.

Uppföljningen är i huvudsak aktivitetsbeskrivande – ExplK redovisar aktiviteter i VB.